

Adevărul Literar și Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888-1907
CONST. MILLE 1897-1920

FONDAT in 1893

Peste Ocean

- JURNAL DE BORD -

Emigranții

Am făcut cunoștință cu un american simpatic și interesant. Inalt, uscat și nervos. Vorbea bine franceză. Director general la o mare companie de căi ferate din Pennsylvania. În primele zile îl observasem stând lungit pe punte și întrebat, într-o completă inerție, cu ochii pe jumătate închiși, fără să miște nici dintr-un deget. Credeam că urmează vreun regim riguros medical. Când l-am întrebat ce boală are, americanul începu să râdă ca un copil.

— Sufăr de oboseală. Eu lucrez foarte mult și am nevoie din când în când de câteva zile de repaus absolut, pe care cu greu îl pot găsi. Ori unde mă așez, subalternații mei mă află și nu-mi dau pace. După o lungă experiență, am ajuns la convingerea că singurul loc unde pot să mă refugiez și să mă odihnesc în pace e numai aci pe bordul unui transatlantic. Când mă simt oșbit mă împarc și fac un voiaj până în Europa înapoiindu-mă cu prima cursă. Uneori nici nu debarc de loc. Stați tot timpul pe vapor. Viața asta de bord și aerul ozonat al Oceanului îmi face foarte bine. Unde poți găsi un loc mai bun de repaus și de facere ca aici?

Treceam cu el prin sala de fumă admirând sculpturile în stejar masiv, când îl văzui că să oprește în dreptul unui tablou, care acoperea panoul dela mijloc. O copie după un tablou celebru: scena în care Cristof Columb expune planurile sale în fața supremului consiliu format din călugării cei mai savanți ai timpului — despotul tribunalului catolic care-și bătuse joc și de fanteziile lui Galileu. Pictorul a prins un moment interesant: Columb la mijloc, cu o hartă aruncată la picioare, ține un compas în mână și, cu o privire de halucinat, privește în văg. În jurul lui călugării răd bătându-și joc de planurile expuse. Unii îl arată cu degetul ca pe un iluminat, alții discută nebunia încercării de a descoperi pământuri necunoscute în pustii nestrăbătute al Oceanului.

— Iată, — începu americanul apucându-mă de braț, — o lecție strășnică pentru omenie. Columb n'a făcut o descoperire științifică, ci un mare act de voință, o întreprindere de energie și de curaj. Învingând toate dificultățile ce i s-au pus în cale.

El este cel întâiu care a intrat în groaza inactivă, pe care omul o avea de spațiu oceanic — acela vid planetar, pustiat ca și desertul nisipos fără apă și oaze. E sigur că până la el vizase și alții că dincolo de orizontul oceanic existau pământuri necunoscute. E probabil că, înaintea lui, vikingii din Norvegia și Danemarca, să fi atins coastele arctice și a Labradorului. Nici o urmă însă n'a rămas și aceste întreprinderi eșecului. Fără viziuni sociale și etice. Dacă s'a înșelat Columb plecând cu ideea preconcepută să treacă să ajungă în India, sau că mergea să caute cele două insule: Antilia și Cypangu, despre care legendele timpului povesteau minuni, aceasta nu micșorează întru nimic meritul marelui Genovez, căci întreprinderea lui rămâne un mare act de voință.

Un pictor italian se instalase pe puntea de sus ca să deseneze câteva scene din viața de bord a emigranților. Mă apropii de el. Emigranții!... De câte ori în visurile fraședei vrăste, în fantezia aprinsă de citirea cărților ilustrate pentru copii, nu urmărisem cu lacrimile în ochi, cu înălțare strănsă de emoție, peripețiile *Emigranților în Brazilia*. Plăcșă magnetică spre necunoscut, de câtoroi nu mă văzusem năstecat în gloată acelor desmoșteniți, cari plecau peste Ocean să-și caute pâinea în țări îndepărtate.

Pentru întâia oară i-am văzut de aproape, într'o seară târziu, pe-o ceașă deasă de Octombrie, la Rotterdam, în prima mea călătorie.

Întârziasem rătăcind singur prin sinistrul cartier al *bonasurilor* infecte din jurul portului. Tavernele de-alungul cheilor, cu firme scrise în șase limbi, gemeau de-o lume zgomotoasă și cosmopolită. În seara aceea sosise un transatlantic al liniei „America-Holand” și a doua zi dimineața un alt vapor trebuia să plece pentru New-York. Silueta fantastica a colosului acostat la cheu se desprindea din neagra groasă care învălăia portul. Jos, în fața lui, abia deslușia furnicarul omesc agiându-se în zgomotul crișturilor cu aburi care descărau mărfurile aduse de departe. Pe lespezile de piatră, umede și negre de praful de cărbune, se scurgeau trăgânat grupele de emigranți: oameni surâzâți și oșbiți, suflând groții, încovoiți sub greutatea sarcăcioșului bagaj pe care-l cărau spre vapor; femei cu coce în spinare strângând la sân copiii mici, tărând pe cei mai răsarâți care alunecau în mers agățate de poalele fustelor.

În tumultul și trepidația de pe cheiuri mi s'a părut că aud o vorbă românească.

Tresar și mă întorc. În lumina difuză a unui bec, văd un bătrân uscat și îndoit. Părea că se jăluce cu un glas plânător către doi oameni mai tineri, care-și scoteau din sân câteva bani pe care-i tot numărau cu grijă. Întru în vorbă erau Români din ținutul Făgărașului. Plecau în America în căușele de rufești ale celor din țara lor. Bătrânul, oșbit atunci cu vaporul, începu să-mi înșire nenorocirea lui: — Băiat, plecat de trei ani acolo, i-a trimis bani de drum. El și-a întocmit toate actele de călătorie și când a ajuns în New-York, taman la debarcare, doctorul care l-a inspectat, l-a respins că e prea slab și bătrân. Ci-că America nu are ce face cu oameni nevoinici.

— Căinoși și răi la inimă sunt oamenii pe-acolo, dom'le. Ce să fac? Dacă n'am avut noroc mă întorc iar la țară în sat, sfârși bătrânul resemnat, pe când își schimba cu cei doi tineri, banii — dându-le dolari și luând coroane.

Acum privesc în jos la furnicarul acesta omesc, din care se ridică până la noi un zgomot neîntrerupt și confuz, format de atâtea limbi deosebite. După fizionomie și înclinații mă încerc să ghicesc țara din care vine fiecare. Și poartă câte o placă de carton numerotată, prinsă

la cheutoarea hainei. Bătrâni sunt prea puțini, mai toți oameni în floarea vârstei și femei tinere c'o droaie de copii în jurul lor. Nu dibuiesc cu ochii nici un grup de Români.

Mă scobor pe puntea de jos. Americanul mă urmează. Trec pe lângă un grup de Sași. Tăcuți și gravi, citeșc cărți religioase pe care le împart pe bord la fiecare cursă propagandistele pentru răspândirea biblii.

Dintr'un grup de Slovaci o armonică își amestecă notele răgușite cu cele ascuțite ale unei mandoline, pe care o zgărie cu foc un Grec sentimental. Doi Greci aprinși se ceartă din cauza unei cutii de cremă de ghele.

Tocmai în capăt, lângă roșul aprins al șalurilor unor ungheroaice îmbujorate, zăresc albul cămășilor cu alțițe și negrul fetelor — discretul port al femeilor din părțile Sibiriului. Sunt vreo zece familii de români de pe valea Olteului.

— Dar cum vați hotărât, oameni buni să plecați așa departe?

Un om mai în vârstă, care sta cu zăbulul aruncat pe un umăr, cu ochii pierduți pe lucrul valurilor, tresări înforându-se brusc spre mine.

— Hei! iaca și un domn dela noi. Ne-am hotărât să plecăm că ne-au chemat rufele de-acolo care ne-au trimis și bani de drum. Ce să facem? Că noi suntem de prin partea muntelui. Numai răpi și coclauri. N'avem pământ de lucru.

— Ei, și aveți de gând să vă întoarceți ori ați plecat pentru totdeauna?

— De, parcă știe omul ce-l așteaptă! Iaca, dela noi din Porcești un plecat mulți și s'au întors cu bani. *Cooperativa Porceșteană* e una dintre cele mai bogate din ținutul Sibiului.

O femeie rumenă și zdravănă — tip de Silistreancă — cu picioarele goale pe puntea de lemn, sta rezemată de-o balustradă, cu un copil la sân. Dolofanul, pentru că scăpase sfărul țâței, ne privea încruntat cu ochii lui negri ca două mure coapte, pe când își suga supărat buzele. Un băiețș mai mare dormea dus având drept căpătați o căciulă miștoasă.

— Hei, ce știu copiii... dorm dușean, țara grăja... că dacă noi ne chinăm ca să ne căutăm norocul, e tot pentru ei... poate or trăi el mai bine când or ajunge mari, — spuse o femeie mai coaptă care clătea niște albituri într'un lighean.

Pe când ne întorceam, americanul care observase cu atenție fiurile și îmbrăcămintea — ca un geambaș la un târg de cai — îmi spuse cu toată convingerea:

— Sunt elemente foarte bune, le cunosc eu. Dar au defectul că se întorc mulți înapoi.

Îi răspund surâzând: „Noi am vrea să se întoarcă toți”. Americanul mă apucă de braț și aplecându-se îmi șopti: „La noi, emigranții cari se întorc, sunt socotii ca lași. Oamenii care n'au avut curajul să lupte până la capăt, să izbutească, să ajungă liberi și stăpâni. Slăbiciunea îi atrage înapoi în sclavia din care au venit. Ca și copiii aceștia, pe care îi vedem acum pe puntea asta, au venit odată niște copii care să numeau Carnegie, Gould și Rochefeller”.

Când să urcăm scara, trecem pe lângă un grup de Evrei. După vechiul port — laibere lungi, lustrite, căciuli cu fundul de catifea — se cunoșteau că sunt din Polonia sau Rusia. Americanul îmi arătă „un gust larg”.

— Iată tipuri care întotdeauna mi-au fost simplice. După o tăcere, el urmă cu hotărâre:

— Da, acolo unde îi văd apărând sunt sigur că se deschide un nou teren de lucru, de afaceri și de viață. Instinctul lor vital, fineța, energia și tenacitatea lor animează activitatea regiunii unde se așază. În tragedia lor istorie, veșnic rătăcitori, au fost pretinderea un admirabil element de progres.

Ne oprim în sala de fumă, la masa profesorului belgian, care-și bea liniștit vermul. Americanul reluă convorbirea întreruptă.

— Noi avem încă nevoie de mână de lucru. Dar căușăm marfă omenescă bună, de prima calitate.

— Cam greu, îl întrerup eu, să alegeți când în fiecare an vapoarele vărsă un milion de suflete pe țărmul american — elemente aduse din toate părțile lumii. Ce-a mai rămas din rasa fondatoare, din tipul tradițional al *Unchului Sam*? Cred că americanii de azi nu mai au nimic britanic decât doar limba, și aceea încă foarte alterată.

Traficul ce se făcea altădată cu sclavii negri, pe timpul vaselor cu panze, se repetă azi cu emigranții albi pe care îi transportă vapoarele transatlantice. Numai grație acestei mărfi omenesci s'au dezvoltat marile companii de navigație. Belgianul, care-și golise paharul, intră în vorbă:

— Eu cred că ceacea a fost Mediterana pentru lumea veche e Atlanticul pentru epoca noastră. Oceanul acesta a devenit Mediterana rasei albe. Migrațiile acestea transatlantice, amestecul acesta de rase și popoare, toată circularia oceanică pe care o vedem, nu este decât repetarea pe o scară mult mai mare, a vechii mișcări omenesci din Mediterana. Și America de azi, oricât de vastă este, eu n'o consider decât ca o Cartagenă sau vechiul Tyr. De când Oceanul, acest vid planetar, s'a transformat dintr'un obstacol într'un câmp deschis, cu nestăruite drumuri, prin migrațiile maritime mai lesne decât cele terestre, se modifică repartiția populației pe glob, căutând fatal o stabilire de echilibru după principiul vaselor comunicante.

Aluviunile acestea periodice aruncă milioane de oameni anual pe țărmurile noului continent. Toate exemplarele umanității se amestecă și fierb în cazanul acesta din care nu se știe ce va ieși odată.

— A ieșit, răspunde scurt Americanul, o varietate nouă a speciei umane. Primele colonizări spaniole n'au fost durabile, căci erau compuse din aventurieri care căutau aur. Numai după ce au venit oameni care n'au avut decât un câmp pâine, s'a putut fixa o populație care să producă o societate și un stat. Primii care au prins rădăcini au fost puritanii englezi, proscrișișii Europei: un grup selectat, os-

Între scriitori

Tristan Bernard a fost un școlar foarte mediocre. Și la liceul din Besançon, și la liceul Condorcet din Paris, nu se distingea mai prin nimica. În special la matematici nu pricepea de loc.

Pentru ca să-și poată trece examenele, părinții lui îi luara un preparator și Tristan Bernard începu să iee lecții de algebră și de trigonometrie.

Ori de câte ori venea însă acasă la profesor — înainte de a începe lecția, cerea voie să-i cetească versuri de ale lui — declarându-i că altfel îl este cu neputință să fie atent. Vrând-nevrând profesorul consimțea, după care începea prepararea.

— Cât de bine explici! — îi spuse odată Tristan Bernard preparatorului.

— Ai înțeles?

— Nici un cuvânt — parc'ai vorbi chinezește — dar simt că trebuie să fie foarte lămurit.

Într'o zi profesorul, plictisit, îi zise:

— În condițiile acestea nu pot să-ți mai dau lecție, fiindcă nu vreau să fur banii tălului dumitale.

Tristan Bernard îi răspunde:

— M'am deprins atât de bine, ca mi-ar veni greu să nu mai vin la dumneata. Uite, o idee: Am un văr — care dorește foarte mult să învețe știința asta poazășă. Îl voi aduce în fiecare zi. Eu îți voi ceta ca și până acum versurile mele, iar dumneata îl vei da lecție lui. Cu chipul acesta împacăm toate interesele. Munca dumitale va folosi cuiva și nu vei mai putea spune că furi banii tălului meu.

Într'adevăr, a doua zi elevul venit însoțit de un tânăr. Și pe când acesta asculta cu mare luare aminte explicațiile profesorului, Tristan Bernard — care făcea cucoși de hărție — îi spuse:

— Nu-i așa că explică bine?

— Foarte bine, răspunde vârul său.

— Ba... tu înțelegeți?

— Perfect!

— Ești un om cu noroc — încheie Tristan Bernard. Și așă vârul său a ajuns un inginer vestit, iar Tristan Bernard, și fără de matematici, unul din cei mai de seamă umoriști pe care-i are Franța.

meni încercați, hotărâți, instruiți și tenace. Elemente care-și făcuseră probele de încercare prin persecuțiile religioase, pe care le suferiseră. Deși erau certăți cu Regele Angliei și mai târziu s'au revoltat scuturând jugul patriei mume, ei nu erau decât Englezi, căci obiceiurile, ideile și sufletele lor erau englezești.

— Așa e, — îl întrerupse Belgianul, — dar după primii coloniști englezi, francezi și olandezi, a început pe la 1850 exodul Germanilor, iar de vre-o treizeci de ani se scurg fără încetare toate nămurile de oameni din Sudul și Răsăritul Europei: Italiani, Greci, Armeni, Unguri, Slavii, Români, fără să mai socotim imensa masă a Evreilor din Rusia și Polonia.

Din această invazie nu va ieși o Americă nouă, care va compromite civilizația sau va schimba caracterul propriu pe care-l are. Căci Americanii nu se înmulțesc prin naștere ci numai prin emigrare. Rasa fondatoare a ajuns înfucimă, condamnată să dispară complet. Chestiunea copiilor, asta-i marea problemă care se pune în America.

— Dar nu ne vin copii gata făcuți din Europa? Îi adoptăm după voință, închizând și deschizând robinetul emigrăriiilor.

— Dar până când, izbucni Belgianul, o să vă dăm noi copii? Să-și face America copiii de care are nevoie. Femeile americane nu vor să facă de loc copii. Zădărnica a strigat Roosevelt, de atâtea ori în public, femeilor americane, că teama de maternitate este o lașitate socotită ca refuzul soldatului de a intra în foc.

Americanele se încăpățânează; fac de toate, numai copii nu. Cluburi, joc de cărți, joc de burză, beau, fumează, fac scrimă, luptă de box... Se cred cele mai civilizate creaturi pe de glob și tipurile ideale de mame, dar copii nu vor să facă în paradisul femeilor, care se chiamă America.

Până când, o să vă lot facă alții copii? Faceți-vă, domnilor, copii, nu mai comptați pe alții... Și Belgianul, care golise al cinci-lea pahar de vermul, sfârși c'o anecdotă picană, spusă în șoaptă, pe când îi ličeau fosforic ochii mici în fundul orbitelor.

La Versailles i se prezintă lui Ludovic al XV-lea un marchiz de curând înșurat c'o tânără de-o frumusețe răpitoare.

Regele a rămas profund impresionat, și deosebită atenție ce dase tineretului femeii era vădită. Noul menaj începu să primească dese invitații regale. Marchizul care cunoștea eticheta dar și culisele curții regale, știind ce trebuie să-l coste invitațiile primite, găsi prețul prea mare și se hotărî la o măsură eroică.

Dându ordin să pue caii la trăsura. Își imbarcă nevasta și porni întins la una din proprietățile familiei, în cel mai îndepărtat fund de provincie.

De-acolo trimise o scrisoare la Paris ca răspuns la invitațiile regale: „Noi, Sire, aceștia cari avem plăcerea de a trăi la țară, păstrăm și vechiul obicei din familia noastră ca să ne facem singuri copii...”.

JEAN BART

Înainte de a clasa afacerea Darwin

Profesorul Scopes din America a fost condamnat, fiindcă preda teoria lui Darwin.

Ideea de a persecuta pe Darwinisti nu are de ce să ne surprindă. Când un American suferă accidentul de a avea idei, nu poate, în cazul cel mai rău, să aibă decât din aceste. Senzațional nu-i niciodată ce gândește un Yankee. Senzațional este că un Yankee gândește. Cu atât mai mult când e vorba — ca în cazul dela Dayton — cu națunea întreagă pusă pe picior de cugetare. Fenomenul este fără precedent în Statele-Unite. Cine cunoaște Istoria Noului Continent își poate da sama că e întâia oară când acest harnic și naiv popor se trezește a remarca o contradicție de principii între două sisteme teoretice.

Noi, în Europa, considerăm conflictul dintre adevărurile științei și dogmele creștine atât de radical irezolvabil, încât îl rezolvăm renunțând de-a-1 mai rezolv. Iată ce spune, în această privință, savantul Monsieur Bergeret:

„Sistemul lui Copernic și Galileu este absolut inconciliabil cu Fizica Creștină. Totuși, vedem că a pătruns, în Franța și pretutindeni pe lume, până și în școlile primare, fără a modifica cătuși de ușor conceptele teologice pe cari ar fi fost firesc să le distrugă în chip absolut. Este cert că ideile unui Laplace asupra Universului față să apară vechea cosmogonie iudeo-creștină mai puierl chiar decât orlogeria pe care ar inventa-o un ceasornicar elvețian. Cu toate acestea, teoriile lui Laplace sunt expuse lămurit și pe față de aproape un veac, fără ca prin aceste micile istorioare evrești și caldeene asupra originii lumii, care se găsesc în cărțile sacre ale creștinismului, să fi pierdut ceva din credința lor printre oameni. Știința nu daună niciodată Religiei, și vom putea oricând demonstra absurditatea vre-unui practic ploaș, fără a micșora, prin aceasta, numărul persoanelor care i s'a dedau”.

O astfel de soluție a conflictului, soluție care consistă în a ignora cu bună știință existența însăși a conflictului — nu este, desigur, dintre cele mai elegante. Dar e posibilă și, mai laes, e singura posibilă.

Ori-ce societate, mică sau mare, își are asemenea insolubile antinomii cărora le aplică același tratament. Când, bunioară, într'o familie de oameni cumsecade, una din fete fugă și se face prostituată, ce împăcare mai poate fi între sentimentul onoarei pătate și dragostea de tată — dacă nu silința de a uita? Și, împreună cu părinții, toate persoanele în relații cu aceștia își fac o datorie de a nu pune întrebări referitoare la insolubila problemă, de a face ca și când ea nici n'ar exista.

Tot astfel și divorțul dintre Știință și Religie. Din fericire, sunt părți unde învățămintele lor se impacă. Asupra celorlalte însă, ne facem, pur și simplu, că nu observăm contradicțiunea.

Există dar, în toate societățile, anumite probleme — pe cari, dacă ni se îngăduie să întrebăm o expresiune luată din vocabularul tehnic al mecanicii — le-am numi: **probleme-defect**. E în zadar să mai cătăm a ni le pune. Ne alegem doar cu paguba sfurtărilor infructuoase.

Iată de ce este foarte interesant de remarcat că Americanii, prima dată când își pun în mod național o problemă teoretică, au făcut tocmai una din acele de cari vorbeam mai sus. Antinomii pe cari Europeii nu le pot concilia, să le poată oare Yankeeii? Cu siguranță, este altceva la mijloc.

Răspunsul nu-i greu.

Americanul îi convin problemele-standard. Ce-trebuie lui, sunt antinomii din acele bune și durabile, care să nu se deterioreze la cel mai mic efort de reflecție. Închipuți-vă un cetățean din Statele-Unite, decisi să gândească, abordând o chestiune rezolvabilă! La cea mai mică soluție, s'a desințat problema, s'a stricat utensilul. Trebuie să-și procure altul, apoi un al treilea, un al patrulea...

Nu se poate. În asemenea condiții, cugetarea devine prea puțin rentabilă. Și hotărârea de a deveni o națiune cugetătoare se va amâna atunci până ce se va găsi o mașină apropiată, în stare să poată ori-când repeta, indefinit, operațiunea pentru care a fost făcută.

Și iată că în anul de grație 1925, jucăria a fost descoperită. Problema concilierii inconciliabilelor adevăruri ale științei cu... acele ale religiei, este un perfect ustensil, **made in United States**, pentru oamenii grăbiți și o cupați cari vor să se dedea la europeană voluptate de a gândi.

Și cum nici o limită nu poate fi asigurată rezolvării problemei, consumatorul ei poate gândi, ad libitum, 24/48, 72 de ore în șir, toată viața, sau orice altă combinațiune de timp imaginabilă.

Ceeace dincoace de ocean ziceam că e o simplă problemă-defect, dincolo de Atlantic e a fost prefăcută într'un veritabil perpetuum-mobile intelectual.

Fiecare trebuie lăsat să-și gospodărească creerul așa cum se pricepe. Să nu ne mai ocupăm deci cu sfaturi și recriminări, de evenimentele petrecute pe domeniile lui Monroe.

Cât despre verosimilitudinea de bun simț al profesorului Scopes — acesta e de un interes mai puțin local. Căci, în calitatea sa de miracol, vine să îngroașe numărul argumentelor în favoarea religiei, și este de natură a sdruncina chiar credințele unui aten înveterat ca autorul acestor rânduri.

D. I. SUCHIANU